

Grosz praski, srebro, król czeski Jan Luksemburski (rządy w Czechach 1311–1346), Kutná Hora 1311/1346, Muzea Miejskie w Żytawie, zdjęcie: Jürgen Matschie

Prager Groschen, Silber, König Johann von Böhmen (reg. Böhmen 1311–1346), Kuttenberg 1311/1346, Städtische Museen Zittau, Foto: Jürgen Matschie

Miasta mogły burzyć zamki rycerzy-rabusiów oraz unie-
możliwiać ich odbudowę, co uczyniły m.in. z zamkiem
Körse koło Kirschau. Przy usuwaniu przeszkód w rozwoju
miast, Związek czasami posuwał się za daleko, na przy-
kład niszcząc posiadłości należące do spowinowaczonej
z cesarzem śląskiej księżnej Agnieszki Habsburżanki. Nie
uszło to miastom bezkarnie.

Jednym z organów Związku był zwoływany przez niego
trybunał femiczny. Zakres jego jurysdykcji przekraczał
sumę uprawnień poszczególnych miast. Sąd ten mógł
również ścigać i skazywać przestępców na obszarach
należących do szlachty.

Oprócz działań zewnętrznych, Związek pełnił również
ważną funkcję wewnętrzną. W miastach, zwłaszcza w Bu-
dziszynie, Görlitz oraz Żytawie, gdzie wielokrotnie docho-
dziło do prób przejścia przez rzemieślników i ich cechy
władzy panujących rodów, wszelkie takie próby protestu
były tłumione przez Związek, w razie potrzeby także przy
użyciu siły zbrojnej. Istniejące między miastami przymie-
rze nie przeszkadzało im jednak w prowadzeniu między
sobą niekiedy ostrych sporów, na przykład tzw. wojny

**W dniu 21 sierpnia 1346 r. w Löbau przedstawiciele
górnoluzyckich miast królewskich: Budziszyna, Görlitz,
Kamenz, Lubania, Löbau i Żytawy wymienili wzajemne
umowy sojusznicze. Były to narodziny górnołuzyckiego
Związku Sześciu Miast. Sojusz, który miał na celu
wzajemną ochronę, przestał istnieć dopiero w 1815 r.,
kiedy to północno-wschodnia część Górnych Łużyc wraz
z Görlitz i Lubaniem została przyłączona do Prus.**

Współpraca miast została zawarta na rozkaz górnołuży-
ckiego wójta krajowego, który reprezentował władzę:
w tym przypadku króla czeskiego, a później cesarza
Karola IV. Szczególna sytuacja na Górnych Łużycach, gdzie
nie było żadnego włodarza, wymagała od Korony Czeskiej
działań mających na celu zapewnienie pokoju na tym
terenie. Do obowiązków miast należała ochrona traktów
handlowych, np. biegnącej ze wschodu na zachód *Via Re-
gia*, czy też dróg prowadzących na południe przez Żytawę
w kierunku Pragi: *Gabler Straße* do Jablonné v Podještědí
oraz *Leipaer Straße* do Czeskiej Lipy. O znaczeniu tych
połączeń komunikacyjnych w sposób szczególnie świadczy
znajdujący się przy *Gabler Straße* zamek Karlsfried oraz
zapora drogowa i liczne pozostałości dawnych traktów.

Pozostałości nieutwardzonej średnio-
wiecznej drogi *Gabler Straße*,
Zdjęcie: Gunter Oettel

Reste der unbefestigten mittelalterlichen
Gabler Straße, sogenannte *Hohlen*,
Foto: Gunter Oettel

Hakownica, XV w., Muzea Miejskie w Żytawie, zdjęcie: Jürgen Matschie
Ta bardzo wczesna forma broni palnej była używana na murach
miejskich lub na polu walki.

Hakenbüchse, 15. Jh., Städtische Museen Zittau, Foto: Jürgen Matschie
Diese sehr frühe Form der Kanone diente zum Einsatz auf den
Stadtmauern oder im Feld.

piwnej między Żytawą i Görlitz. Znaleźiska archeologicz-
ne z rynku w Żytawie oraz dobrze zaopatrzone zbrojow-
nie świadczą o dawnej potędze gospodarczej miasta.
Wojny husyckie oraz konflikty ze szlachtą osłabiły sojusz.
Kiedy podczas wojny szmalkaldzkiej w 1547 r. Związek
zwlekał z udzieleniem cesarzowi pomocy zbrojnej,
szlachta ziemiańska wykorzystwała sytuację.
Miasta zostały oskarżone o zdradę stanu i w ramach kary
– tzw. *Pönfall* – straciły majątki ziemskie, jurysdykcję czy
swobodę wyboru rajców. Zostały również zmuszone do
zapłacenia wysokiej grzywny. Ostatecznie nie tylko same
miasta, ale i cały ich sojusz stracił na znaczeniu. Nawet
jeśli miasta w dużej mierze mogły z czasem odzyskać
utracone przywileje, to jednak nigdy nie udało się przy-
wrócić wcześniejszego stanu.

Związek Sześciu Miast przetrwał aż do 1815 r., a i dziś
pozostaje w pamięci jako sojusz kształtujący tożsamość
regionu. Jest on obecny w nazwach ulic i placów oraz
w herbach na ratuszach lub innych budynkach sześciu
miast. W staraniach Żytawy o przyznanie tytułu Europej-
skiej Stolicy Kultury w 2025 r. wyraźnie
nawiązano do tradycji dawnego przy-
mierza miast.

Talerz z herbami miast Żytawa,
Löbau, Luban, ceramika, Walter
Rhaue, 1939
Muzeum Historii i Kultury w Görlitz
zdjęcie: Sandra Faßbender

Teller mit den Wappen der Städte
Zittau, Löbau, Lauban, Keramik,
Walter Rhaue, 1939
Kulturhistorisches Museum Görlitz
Foto: Sandra Faßbender

Co zatem Związek ten może oznaczać dla nas obecnie?

W ramach wystawy na to pytanie odpowiadają przedsta-
wiciele polityki, gospodarki i kultury.

**Wystawa odbywa się jako część projektu »1000 lat
Górnych Łużyc – ludzie, grody, miasta«.**

WYDARZENIA

Otwarcie: 21.7.2021, godz. 18:00

Konferencja

**Silni razem? 675 lat górnołuzyckiego Związku Sześciu
Miast: Historia – Kultura – Edukacja**

Towarzysząca wystawie konferencja naukowa Żytawskie-
go Stowarzyszenia Historyczno-Muzealnego, organizo-
wana przy współpracy z Muzeami Miejskimi w Żytawie,
Górnołużyckim Towarzystwem Naukowym oraz Stowarzy-
szeniem Saksońskiej Historii Regionalnej, odbędzie się
w dniach 10.–11.9.2021 r. w ratuszu w Żytawie.
Celem konferencji jest przedstawienie wystawy oraz
pogłębianie poruszonych w niej wątków.

Więcej informacji na temat wydarzeń oraz ofert muzealno-
-pedagogicznych na stronie www.museum-zittau.de

Do wystawy zostanie wydany katalog o tym samym tytule.
Wystawa oraz katalog są dwujęzyczne (polski i niemiecki).

1000
JAHRE LAT
GÖRNYCH LUŻYC
OBERLAUSITZ

Interreg
Polen-Sachsen
Europäischer Fonds für regionale Entwicklung

**Städtische Museen Zittau
Muzea Miejskie w Żytawie**

**GEMEINSAM STARK?
ZITTAU UND DER SECHSSTÄDTEBUND**

**SILNI RAZEM?
ŻYTAWA I ZWIĄZEK SZEŚCIU MIAST**

22.7.2021 – 9.1.2022

**STÄDTISCHE
MUSEEN ZITTAU**

Die Befestigung Zittaus im Dreißigjährigen Krieg, kolorierter Kupferstich, Merian 1650, Städtische Museen Zittau, Foto: Jürgen Matschie
Fortyfikacje w Żytawie podczas wojny trzydziestoletniej, kolorowany miedzioryt, Merian 1650, Muzea Miejskie w Żytawie, zdjęcie: Jürgen Matschie

Sechsstädtebundpokal, um 1680, Stadtmuseum Löbau, Foto: Jürgen Matschie
Der Pokal diente dem Umtrunk nach den Tagungen der Städte. Er zeigt deren Wappen entsprechend der Rangordnung in der Reihenfolge.

Puchar Związku Sześciu Miast, ok. 1680, Muzeum Miejskie w Löbau, zdjęcie: Jürgen Matschie
Puchar służył do wspólnego uroczystego toastu wznieszonego pod koniec obrad. Przedstawia herby miast w kolejności według ich hierarchii.

Bidenhänder (doppelhändig geführtes Schwert), 16. Jh., Städtische Museen Zittau, Foto: Jürgen Matschie
Solche prachtvollen Schwerter dienten einerseits der Repräsentation, sollten aber als sogenannte Gassenhauer Formationen von Pikenieren aufbrechen.

Miecz dwuręczny (z dwuręcznym chwytem rękojeści) XVI w., Muzea Miejskie w Żytawie, zdjęcie: Jürgen Matschie
Te okazałe miecze służyły do celów reprezentacyjnych, ale były też przeznaczone do rozbijania formacji pikinierów, jako tzw. *Gassenhauer* – siekacz ścieżek.

Versuche des Aufbegehrens unterdrückte der Bund notfalls auch mit militärischer Gewalt. Er hinderte die Städte aber nicht daran, selbst harte Auseinandersetzungen gegeneinander zu führen, wie den sogenannten Bierkrieg zwischen Zittau und Görlitz. Archäologische Funde vom Marktplatz in Zittau spiegeln die wirtschaftliche Macht der Stadt wider, ebenso wie die wohlgefüllten Rüstkammern.

Hussitenkriege und Auseinandersetzungen mit dem Adel schwächten den Bund. Als er im Schmalkaldischen Krieg 1547 seine Waffenhilfe für den Kaiser verzögerte, nutzte der Landadel die Situation. Die Städte wurden des Hochverrats beschuldigt und verloren im sogenannten Pönfall ihren Landbesitz, die Gerichtsbarkeit, die freie Ratswahl und anderes mehr. Sie mussten außerdem eine hohe Strafsumme entrichten. Damit hatten nicht nur die Städte, sondern auch der Städtebund vorerst seine Bedeutung verloren. Zwar konnten die Städte die verlorenen Privilegien weit-

Georg Schnitter, 1607, unbekannter Maler, Städtische Museen Zittau, Foto: Jürgen Matschie
Schnitter war Bürgermeister in Zittau und Verwandter (wahrscheinlich Neffe) des Görlitzer Bürgermeisters Franz Schnitter sowie des Bautzener Bürgermeisters Anton Rosenhain.

Georg Schnitter, 1607, malarz nieznan, Muzea Miejskie w Żytawie, zdjęcie: Jürgen Matschie
Schnitter był burmistrzem Żytawy i krewnym (prawdopodobnie bratankiem) burmistrza Görlitz Franza Schnittera oraz burmistrza Budziszyna Antona Rosenhaina.

Die Städte durften „schädliche“ Höfe und Burgen brechen und ihren Wiederaufbau verhindern, was sie u.a. mit der Burg Körse bei Kirschau auch taten. Bei der Beseitigung von Hindernissen für die städtische Entwicklung schoss der Bund durchaus auch über das Ziel hinaus und zerstörte Besitzungen der schlesischen Herzogin Agnes von Schweidnitz, einer Verwandten des Königs. Das blieb nicht ungestraft. Bestandteil des Sechsstädtebundes war ebenso das Oberlausitzer Femegericht. Das war mehr als die Summe der Gerichtsbarkeiten der einzelnen Städte. Das Gericht konnte auch Straftäter auf den Herrschaftsgebieten des Adels verfolgen und belangen.

Neben der Wirkung nach außen hatte der Bund auch eine wichtige Funktion nach innen. In den Städten, vor allem in Bautzen, Görlitz und Zittau, gab es immer wieder Versuche der Handwerker und Zünfte, an der Macht der herrschenden Geschlechter teilzuhaben. Alle

Am 21. August 1346 tauschten in Löbau die Vertreter der königlichen Oberlausitzer Städte Bautzen, Görlitz, Kamenz, Lauban (Lubań), Löbau und Zittau gegenseitige Bündniskunden aus. Das war die Geburtsstunde des Oberlausitzer Sechsstädtebunds. Sein Ende fand der Zusammenschluss zum gegenseitigen Schutz erst 1815, als die nördlichen und östlichen Teile der Oberlausitz mit Görlitz und Lauban (Lubań) an Preußen gefallen waren.

Der Zusammenschluss der Städte erfolgte auf Geheiß des Oberlausitzer Landvogts, der den Landesherrn, im konkreten Fall den böhmischen König und späteren Kaiser Karl IV. vertrat. Die besondere Situation in der Oberlausitz, wo es keinen Landesherrn im Land gab, erforderte seitens der böhmischen Krone Maßnahmen zur Sicherung des Landfriedens. Den Städten oblag es, die Straßen zu schützen. Das war einerseits die von Osten nach Westen verlaufende Hohe Landstraße, auch Via Regia genannt, sowie die nach Süden über Zittau führenden Straßen nach Prag, die Gabler bzw. die Leipaeer Straße. Besonders an der Gabler Straße zeigen die Burg Karlsfried, eine Straßensperre sowie zahlreiche Straßenreste die Bedeutung dieser Verkehrsverbindungen.

gehend zurückerwerben, der alte Zustand wurde aber nie wieder erreicht. Dennoch bestand der Sechsstädtebund bis 1815 weiter und ist auch heute als identitätsstiftendes Bündnis nicht vergessen. So bleibt er allgegenwärtig in den Namen von Straßen und Plätzen oder auch in den Wappen der Sechsstädte an Rathäusern. In der Zittauer Kulturhauptstadtwerbung für 2025 sollte ausdrücklich daran angeknüpft werden.

Was kann uns der Bund also heute noch bedeuten?

Diese Frage beantworten in der Ausstellung Vertreterinnen und Vertreter aus Politik, Wirtschaft und Kultur.

Die Ausstellung findet im Rahmen des Projekts „1000 Jahre Oberlausitz – Menschen, Burgen, Städte“ statt.

VERANSTALTUNGEN

Eröffnung: 21.7.2021, 18 Uhr

Tagung

Gemeinsam stark? 675 Jahre Oberlausitzer Sechsstädtebund: Geschichte – Kultur – Vermitteln

Anlässlich der Ausstellung findet am 10. und 11.9.2021 im Zittauer Rathaus eine Tagung des Zittauer Geschichts- und Museumsvereins e.V. in Zusammenarbeit mit den Städtischen Museen Zittau, der Oberlausitzischen Gesellschaft der Wissenschaften und dem Verein für sächsische Landesgeschichte statt. Die Tagung stellt die Ausstellung vor und vertieft die darin besprochenen Themen.

Weitere Informationen zu Veranstaltungen und museumspädagogischen Angeboten unter www.museum-zittau.de

Zur Ausstellung erscheint ein gleichnamiger Katalog. Ausstellung und Katalog sind zweisprachig (Deutsch und Polnisch).

Impressum | Stopka redakcyjna

Städtische Museen Zittau | Muzea Miejskie w Żytawie
Kulturhistorisches Museum Franziskanerkloster
Muzeum Historii Kultury Klasztor Pofranciszkański
Klosterstraße 3 | D-02763 Zittau | Tel. 49 (0) 3583-554790
museum@zittau.de | www.museum-zittau.de

www.facebook.com/MuseumZittau
 www.instagram.com/staedtmuseenzittau/

Öffnungszeiten | Godziny otwarcia

Di–So | Mo, 3.10. | Mo, 31.10. | Mo, 26.12. jeweils 10–17 Uhr
24. und 25.12. geschlossen, 31.12.: 10–14 Uhr, 1.1.: 14–17 Uhr

wt.–niedz. | pon., 3.10. | pon., 31.10. | pon., 26.12. godz. 10–17
24. oraz 25.12. nieczynne, 31.12.: godz. 10–14, 1.1.: godz. 10–17

Das Projekt »1000 Jahre Oberlausitz - Menschen, Burgen, Städte« wird von der Europäischen Union aus Mitteln des Europäischen Fonds für Regionale Entwicklung im Rahmen des Kooperationsprogramms INTERREG Polen – Sachsen 2014-2020 finanziert. Projekt »1000 lat Górnych Łużyc - ludzie, grody, miasta« jest współfinansowany przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Programu Współpracy INTERREG Polska – Saksonia 2014-2020. www.1000lusatia.eu

Für den Inhalt des Flyers sind ausschließlich dessen Autoren verantwortlich. Die darin zum Ausdruck gebrachten Ansichten dürfen keineswegs dahingehend interpretiert werden, dass sie die offizielle Meinung der Europäischen Union widerspiegeln. Wyłączną odpowiedzialność za zawartość niniejszej publikacji ponoszą jej autorzy. Przedstawione poglądy nie muszą odzwierciedlać oficjalnego stanowiska Unii Europejskiej.

Illustration | ilustracja: Annett Wolf, Gestaltung | Szata graficzna: Liquid Impressions Gf